

én pedig egy-egy szemináriumi csoportot vezethettem, később pedig már én is tarthattam előadásokat, ami jelentősen hozzájárult szakmai fejlődésemhez. Erzsike tanácsaira: a vizsgáztatásban, kurzusok vezetésében szerzett több évtizedes tapasztalataira ekkor is mindig számíthattam. Sok éven át zsűriztünk közösen a szépkiejtési és szónokversenyek kari fordulói, illetve készítettünk fel hallgatókat közösen szónok- és helyesírási versenyek döntőire. Nem tudom eléggé megköszönni a sok jó szót és szakmai segítséget, amelyet Erzsikétől kaptunk ezekben a feladatokban is: ha kértük, hívtuk, mindig jött, ott volt, és hasznos tanácsokkal látta el még a kicsit érzékenyebb lelkű versenyzőket is.

Muszáj megemlítenem, hogy hasonlóan okos és kedves tanácsokat kaptam tőle mindkét alkalommal, amikor a gyermekeim születése után visszatértem a munka világába: most is örzöm egy kedves levelét, amelyet az egyik szülési szabadság utáni első munkanapon találtam az íróasztalomon a tanszékünkön. Ebben a levélben kedvesen köszöntött Erzsike, jó egészséget, jó munkát kívánt, és biztatott, hogy idővel egyre könnyebb lesz. A mai napig hálás vagyok ezért a levélért, és rá-ránézek, amikor úgy érzem, hogy nagyon elborítanak a munkahelyi és az anyai feladatok.

Kedves Erzsike! Isten éltesen sokáig szerető családot körében! Hosszú, boldog, az eddigiekhez hasonlóan derős és egészségben, alkotókedvben gazdag éveket kívánok sok szeretettel!

SÓLYOM RÉKA

Károli Gáspár Református Egyetem

NYELVTÖRTÉNETI ADATOK

Glosszák egy oxfordi rovásírás-ábécé történetéhez

„A székely írás emlékei” (CMASE.) című kötetben hosszabb szöveg foglalkozik a rovásírás angliai fogadtatásával (585–587), ami azzal kezdődött, hogy GEORGE HICKES oxfordi tudós *Linguarum veterum septentrionalium thesaurus grammatico-criticus et archeologicus* [A régi északi nyelvek nyelvtani-kritikai és archeológiai tára; ford. CMASE. 585] című művének első kötetében közzétette a „hun rovásírás” ábécéjét. Ebben az 1703 és 1705 között napvilágot látott két kötetben HICKES (aki Oxfordban a Lincoln College Fellowja, más szóval igazgatósági tagja, később Worcester dékánja és egy ideig II. Károly udvari káplánja) megírja, kitől és mikor kapta – John Mill nevű tanártársán át – ezt a ritka szöveget: egy Harsani nevű peregrinustól 25 évvel korábban, tehát 1678-ban!¹ Amikor az Élet és Tudományban egy rövid közleményben a HICKES-féle rovásírás-mintáról beszámoltam (GÖMÖRI 2004: 308–309), kétségbe vontam a jeles angol tudós emlékezetét, mert semmilyen adat alapján nem tudtam azonosítani azt a magyart, aki Angliában járván John Mill-lel vagy más oxfordi tanárral találkozott volna (GÖMÖRI 2004: 308–309).

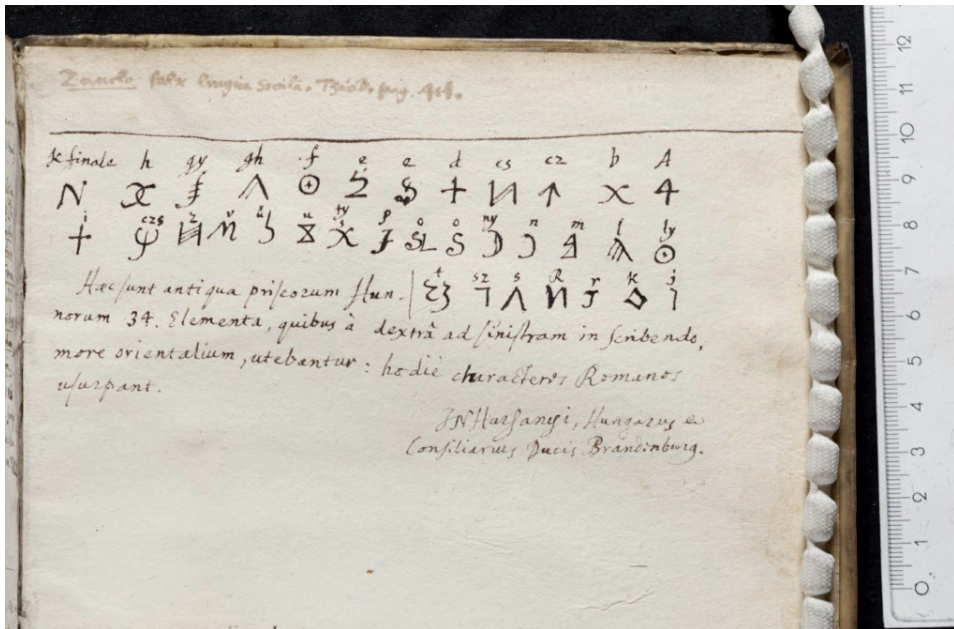
¹ Faksimiléjét (HICKES 1703–1705. 1: VIII. [Előszó] laphoz csatolt réznyomat) először közli GÖMÖRI 2004: 309; 1. még CMASE. 587.

Most azonban előbukkant egy olyan adalék, amelyik szerencsés módon egészíti ki a HICKES-ábécével kapcsolatos eddigi ismereteinket.

Ez főleg WILLIAM POOLE oxfordi tudós érdeme, aki a Lincoln College archívumából megszerezte azt a szöveget, amit egyik könyvébe kötve Thomas Marshall hagyományozott a kollégiumra. Marshall (1621–1685), a Lincoln College rektora, azaz igazgatója, azok közé az oxfordi tudósok közé tartozott, akiket nemcsak az angol nyelv története, illetve a bibliai nyelvek ismerete, hanem szinte minden idegen nyelv érdekelt; POOLE szerint még malájul is olvasott (POOLE 2021: 290). A szóban forgó kötet címe Bibliotheca Apostolica Vaticana, jelzete a Lincoln könyvtárban (Lincoln College Library, Oxford) E.9.2., és a rovásírás-ábécé a könyv végének egyik lapján található. Méghozzá ezzel a kézzel aláírt szöveggel: „Haec sunt priscorum Hunnorum 34. Elementa, quibus à dextrâ ad sinistram in scribendo, more orientalium, utebantur: hodiè characteros Romanos usurpant” [„Ez az ősi hunok [írásának] 34 jele, melyekkel – a keletiek szokása szerint – jobbról balra írtak: ma római betűket használnak.” (– A szerk.)]. A magyarázat alatt pedig ez a név áll: „JNHarsanyi Hungarus et Conciliarius Ducis Brandenburg[is]” [„A magyar J. N. Harsanyi, a brandenburgi választófejedelem tanácsosa.” (– A szerk.)] (E.9.2.).

1. ábra

A Lincoln College Library, Oxford E.9.2. jelzetű kötetének vonatkozó lapja.²

Ebből a rövid szövegből látni, hogy az nem keletkezhetett 1667 előtt, mert Harsányi Nagy Jakab csak ekkor lépett a brandenburgi fejedelem szolgálatába, és bár évszám itt

² By permission of the Rector and Fellows of Lincoln College, Oxford. (Az oxfordi Lincoln College rektorának és igazgatósági tagjainak engedélyével.) – Köszönjük a szíves hozzájárulást a közléshez.

nem áll, nagyon valószínű, hogy a kézirat 1678-ból származik – ez teljesen egybeesne GEORGE HICKES 25 évével! WILLIAM POOLE ugyan feltételezi, hogy Thomas Marshall, aki hosszú időn át Rotterdamban élt (POOLE 2021: 291) mint az ottani angol gyülekezet prédikátora, ezt a kötetet a Marcus Zuerius Boxhorn halálát követő 1654-es leideni árverésen vette meg, azonban sokkal valószínűbbnek látszik, hogy a rovásírás-ábécét Marshall később ragasztotta be a könyvbe. Méghozzá akkor – ahogy ezt POOLE sem tartja lehetetlennek –, amikor Harsányi Nagy Jakab 1678-ban újabb diplomáciai küldetésben Angliában, Londonban járt, és Oxfordba is ellátogatott.

Az a bökkenő, hogy erről a feltételezett újabb látogatásról nincsen bizonyítékunk. Harsányi Nagy Jakab jóval korábban (1642-ben) már járt Angliában és Skóciában, Tarczali Pállal egyidőben (GÖMÖRI 2005: 113. és 176. biogram), tehát jobban ismerte mindkét akkor még különálló országot, mint a brandenburgi fejedelem legtöbb diplomatája. Ezek közül Otto von Schwerin, a Briefe aus England szerzője 1674 és 1678 között képviselte Brandenburgot Londonban, és 1678 decemberében köszönt el az angol uralkodótól és minisztereitől (Schwerin1837: 369). Utódja valószínűleg 1679 folyamán foglalta el hivatalát, tehát nincs kizárva, hogy Harsányi Nagy Jakabot, aki ugyan „török specialista” volt, még Schwerin távozása előtt vagy rögtön utána kiküldték Angliába, és miután az a nijmegeni béke utáni diplomáciai feladatát elvégezte, még átrándult Oxfordba, ahol harminchat évvel korábban, a polgárháborús időben nem volt alkalma járni. A HICKES-féle szövegben mindenesetre az áll, hogy a székely ábécét „manu delineata”, vagyis alighanem a színhelyen, saját kezével rajzolta le a magyar látogató az oxfordiaknak (HICKES 1703–1705. I: XVIII. [Előszó]).

Érdemes összehasonlítani Harsányi Nagy kézzel írt és Thomas Marshall által megőrzött ábécéjét a GEORGE HICKES könyvében közölttel. (Ezt POOLE is megteszi, idézett tanulmányának 24. lábjegyzetében.) Mindkettő 34 jelből áll, két „e” betűt különböztet meg. Míg Harsányi Nagy végig tudja írni a lapot, ezért bal oldalon a szóvégi „k” betűig jut, HICKES – mivel az oldalon képet is közöl – az első sorban az „f” betűig jut. A Lincoln College kéziratán még szerepel a *priscorum* szó is, amit HICKES már kiiktat szemelvényéből. HICKES könyvében nem említi (ami pedig közelebb vitt volna a lejegyzés időpontjának megfjézéséhez), hogy Harsányi Nagy, amikor Mill-lel találkozott, már a brandenburgi választófejedelem tanácsosa volt! Így hát nem GEORGE HICKES emlékezett rosszul arra, mikor kapta kézhez a székely ábécét, hanem e sorok írója, aki tizennyolc évvel ezelőtt még nem tudott kiigazodni a *Harsányi* vezetéknevű magyarok között.

Kulcsszók: Rovásírás, Oxford, Harsányi Nagy, MARSHALL, HICKES.

Hivatkozott irodalom

- CMASE. = BENKŐ ELEK – SÁNDOR KLÁRA – VÁSÁRY ISTVÁN, *A székely írás emlékei. Corpus Monumentorum Alphabeto Siculico Exaratorum*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2021.
- GÖMÖRI GYÖRGY 2004. „Jobbról balra írtak”. Székely írás. *Élet és Tudomány* 59: 308.
- GÖMÖRI GYÖRGY 2005. *Magyarországi diákok angol és skót egyetemeken*. Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 14. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, Budapest.
- HICKES, GEORGE 1703–1705. *Linguarum veterum septentrionalium thesaurus grammatico-criticus et archaeologicus*. 1–2. Oxford.

POOLE, WILLIAM 2021. A lost Chinese inscribed stone, some Old Hungarian script, two notable copies of Angelo Rocca's Bibliotheca Apostolica Vaticana (1591), and an addition to John Donne's library. *The Seventeenth Century* 36/2: 290.

Schwerin, Otto von 1837. *Briefe aus England über die Zeit von 1674–1678*. Hrsg. LEOPOLD ORLICH, Berlin.

Comments on an Oxford manuscript of Hungarian runic writing

This study discusses a newly discovered (by WILLIAM POOLE of New College) manuscript in the archives of Lincoln College, Oxford. It was found glued into a book by THOMAS MARSHALL and its author was Jakab Harsanyi Nagy, a Brandenburg diplomat, who jotted down an alphabet in Hungarian Sekler runic writing, most likely in 1678. According to the author this could have been the basis for the runic alphabet printed in the book of another Oxford scholar, GEORGE HICKES, in 1703–1705.

Keywords: Runic writing, Oxford, Harsányi Nagy, MARSHALL, HICKES.

GÖMÖRI GYÖRGY
University of Cambridge

LEVÉLSZEKRÉNY

A Magyar Nyelvtudományi Társaság vezetősége írja. A Társaság meglévő honlapja mellett (<https://mnyt.hu>) létrehozta Facebook-oldalát is, mely aktuális híreinkről és programjainkról számol be rendszeresen a továbbiakban. Terveink szerint a két felület bizonyos funkciómegoszlással fog működni: honlapunk inkább a statikus jellegű információknak ad otthont, a Facebook-oldal pedig az aktuálisabb, dinamikusabb hírközlés eszköze lesz. Az új oldal a Facebookon belül a Társaság nevét vagy a „nytudtárs” keresőszót beírva található meg, de Facebook-regisztráció nélkül is szabadon elérhető és olvasható a <https://www.facebook.com/nytudtars> oldalon.